

Всесвітнє наукове ноосферно-онтологічне товариство
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Асоціація російськомовних вчених штату Масачусетс, м. Бостон, США
Асоціація «Духовно-інтелектуальний вибір»
Харківський громадський фонд розвитку вищої освіти «ІНТЕЛЕКТ»

ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МОЛОДІ В ХХІ СТОЛІТТІ

*Міжнародна колективна монографія
за загальною редакцією проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рибалко*

ДУХОВНО-ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ МОЛОДЕЖИ В ХХІ СТОЛЕТИИ

*Международная коллективная монография
под общей редакцией проф. В. П. Бабича, проф. Л. С. Рыбалко*

SPIRITUAL AND INTELLECTUAL UPBRINGING AND TEACHING YOUTH IN THE XXI CENTURY

*International Collective Monograph
edited by prof. V. P. Babich, prof. L. S. Rybalko*

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Всесвітнього наукового ноосферно-онтологічного товариства, м. Харків
(протокол № 4/1 від 3.11.2019 р.)*

Рецензенти:

- С. Т. Золотухіна** — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;
- О. М. Кікінежді** — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;
- М. С. Гончаренко** — доктор біологічних наук, професор, професор кафедри валеології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Д 85 **Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті** : міжнародна колективна монографія / за заг. ред. проф. В. П. Баби́ча, проф. Л. С. Рибалко. Харків: Вид. ВННОТ, 2019. 470 с.

У монографії розглянуто філософсько-онтологічні та концептуально-методологічні засади духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді в XXI столітті. Представлено матеріали до проекту Концепції духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді «ДИВО-21» Всесвітнього наукового ноосферно-онтологічного товариства.

Висвітлено питання духовно-інтелектуального виховання і навчання молоді в історичному, педагогічному, психологічному аспектах. Акцентовано на практичній значущості розвитку духовно-інтелектуального потенціалу суб'єктів освітнього процесу.

Розраховано на науковців, педагогів, здобувачів вищої освіти, методистів, управлінців, громадську спільноту, батьків.

Д 85 **Духовно-интеллектуальное воспитание и обучение молодежи в XXI веке**: международная коллективная монография / Под общ. ред. проф. В. П. Баби́ча, проф. Л. С. Рыбалко. Харьков: Изд. ВННОО, 2019. 470 с.

В монографии рассмотрены философско-онтологические и концептуально-методологические основы духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи в XXI веке. Представлены материалы к проекту Концепции духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи «ДИВО-21» Всемирного научного ноосферно-онтологического общества.

Освещены вопросы духовно-интеллектуального воспитания и обучения молодежи в историческом, педагогическом, психологическом аспектах. Акцентировано на практической значимости развития духовно-интеллектуального потенциала субъектов образовательного процесса.

Рассчитано на научных работников, педагогов, соискателей высшего образования, методистов, управленцев, общественное сообщество, родителей.

Spiritual-intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century: an international collective monograph / by head. ed. prof. V. P. Babich, prof. L. S. Rybalko. Kharkov: View. WSNOS, 2019. 470 p.

The monograph deals with the philosophical-ontological and conceptual-methodological foundations of spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century. The materials for the draft Concept of Spiritual-Intellectual Upbringing and Teaching of Youth «DIVO-21» of the World Scientific Noosphere-Ontological Society are presented.

The issues of spiritual and intellectual upbringing and teaching of youth in historical, pedagogical and psychological aspects are covered. The practical importance of developing the spiritual and intellectual potential of the subjects of the educational process is emphasized.

It is designed for scientists, educators, higher education graduates, methodologists, managers, the community, parents.

Утвердження культури рівних прав та можливостей в контексті людиноцентричної освітньої парадигми. <i>О. Кізь</i>	201
Духовно-людиномірна університетська освіта як підстава осмислення і реалізації імперативу виживання людства в умовах насадження сьомого технологічного укладу. <i>Г. В. Задорожний</i>	206
Університетська людиномірна освіта як головна передумова формування духовно-ноосферосталого господарського розвитку як стратегії виживання. <i>О. Г. Задорожна, О. В. Хомин</i>	212
Інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти в Україні (на прикладі Вінницького державного педагогічного університету). <i>Н. І. Лазаренко</i>	217
Особливості морально-духовного виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних викликів часу. <i>С. І. Ткачов, Н. О. Ткачова, А. С. Ткачов</i>	223
Потенційні можливості позааудиторної роботи для інтелектуального розвитку майбутніх учителів фізико-математичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. <i>Н. О. Пономарьова, Н. В. Олефіренко, О. А. Жерновникова, В. В. Масич</i>	226
Педагогіка дозвілля – духовність, інтелект, стратегія. <i>А. О. Денисенко</i>	230
Основні проблеми формування методології інтелектуального навчання на основах духовності та моральності у сучасному суспільстві знань та інформації. <i>О. В. Немцов</i>	234
Розділ II. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ І НАВЧАННЯ МОЛОДІ В XXI СТОЛІТТІ	241
Еволюція та специфіка взаємодії духовного та інтелектуального розвитку в процесі наукового та навчального пізнання в часи античності та раннього середньовіччя. <i>О. В. Юрченко</i>	241
Роль духовенства в організації виховання й опіки дітей на західно-українських землях. 1900–1918 рр. <i>С. Є. Лупаренко</i>	246
Проблеми розвитку української національної школи в період кінця XIX – початку XX ст. <i>О. М. Кін</i> ..	251
Вплив психоаналітичного напрямку в освіті на розвиток духовної культури особистості. <i>Г. Груць</i>	255
Лихослів'я як деструктивний чинник соціалізації особистості. <i>Л. Ширококордюк</i>	266
Шляхи формування духовно-інтелектуальних цінностей дорослих. <i>А. В. Боярська-Хоменко</i>	271
Професійне саморозкриття особистості педагога сучасної школи. <i>О. Жизномірська</i>	273
Успішна професійна адаптація викладача-початківця як умова його інтелектуально-духовного зростання. <i>О. В. Бунчук</i>	277
Духовно-інтелектуальний концепт виробничої практики для здобувачів освітнього рівня «Магістр» у системі післядипломної освіти. <i>Р. І. Черновол-Ткаченко</i>	280
Імідж майбутнього керівника закладу освіти у контексті професійної підготовки. <i>О. І. Мармаза</i>	285
Spiritual and intellectual development of personality in the context of creative self-realization of national and Chinese students of artistic and pedagogical specialties. <i>Li Yan</i>	288
Актуалізація духовно-творчого потенціалу майбутніх учителів у вимірах підготовки до збереження і зміцнення професійного здоров'я. <i>Г. М. Мешко, О. І. Мешко</i>	292
Самопізнання як складова духовно-інтелектуального навчання і виховання майбутніх учителів. <i>Ю. І. Єрмак</i>	296
Розвиток інтелектуального потенціалу майбутніх учителів під час формування вмінь педагогічного прогнозування в навчальній діяльності. <i>О. С. Кабанська, А. А. Кабанська</i>	300
The problem of stimulating future chemistry teachers to the discovery of intellectual potential in the scientific works of Ukrainian and Chinese researchers. <i>Hou Isyuan</i>	304
Spiritual-intellectual development of the personality in the conditions of nursing aesthetic taste in the future music-pedagogical employees of Ukraine and Chine. <i>Chzhou Min</i>	307
Китайська естрадна музика як засіб духовно-інтелектуального виховання молоді. <i>Ло Юаньвень</i>	311
Духовно-інтелектуальний розвиток особистості в процесі професійної адаптації майбутніх філологів. <i>Л. О. Байбекова</i>	314
Когнітивний аспект у вивченні іноземних мов. <i>А. С. Кушнір</i>	318
Тестова методика навчання читанню за темою «Fashion and Clothes» як засіб розвитку інтелектуальних здібностей студентів. <i>А. С. Птушка</i>	322
Виховання щасливої дитини в освітніх закладах Фінляндії крізь призму реформування української школи. <i>О. Янкович</i>	328

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ЧАСУ

С. І. Ткачов

д. пед. н., професор, професор кафедри педагогіки та психології
Харківської державної академії фізичної культури

Н. О. Ткачова

д. пед. н., професор, професор кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

А. С. Ткачов

д. пед. н., доцент кафедри початкової і професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується двома важливими тенденціями, що гармонійно доповнюють одна одну. Так, з одного боку, в останні роки відбувається подальше зміцнення української державності й національної ідентичності, посилюється значущість сталих національних традицій та звичаїв, а з іншого — спостерігається активна інтеграція України в європейське та світове співтовариство, що передбачає залучення української спільноти до загальнолюдських цінностей, правових та моральних норм демократичної держави.

Слід акцентувати, що наявна суспільно-політична ситуація в Україні зумовила підвищення вимог до результатів морально-духовного виховання студентів вищої школи. Це пов'язано з нагальною потребою формування в майбутніх фахівців позитивного мислення, високої духовної культури, умінь конструктивної взаємодії з людьми, які можуть значною мірою відрізнитися за особистісними переконаннями, культурними традиціями, релігійним віросповіданням тощо, унаслідок чого постає необхідність переосмислення ролі вищої школи у здійсненні морально-духовного виховання студентської молоді.

З огляду на високу соціальну значущість та багатоаспектність морально-духовного виховання особистості означена проблема сьогодні перебуває в центрі уваги фахівців у різних наукових галузях. Так, філософські засади морально-духовного становлення особистості обґрунтовано в наукових працях В. Баранівського, М. Боришевського, В. Кременя, Ю. Москаленка, Л. Сохань, М. Ценкота ін. Психологічні витоки становлення духовності як унікального соціального феномена розкрито в дослідженнях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як І. Бех, В. Васютинський, О. Киричук, Г. Костюк, Р. Мей, К. Роджерс, М. Фрідман та ін. Окремі педагогічні аспекти здійснення морально-духовного виховання молоді, у тому числі студентів вищої школи, висвітлено в наукових доробках О. Вишневського, І. Зязюна, О. Сухомлинської, К. Чорної, Г. Шевченка, П. Щербаня та ін. Варто відзначити, що вказані науковці зробили вагомий внесок у дослідження проблеми морально-духовного виховання особистості. Проте результати вивчення стану теоретичної та практичної розробленості зазначеної проблеми свідчать про наукову доцільність подальших наукових розвідок. Зокрема, постає актуальна потреба у з'ясуванні особливостей морально-духовного виховання студентської молоді в умовах подальшої глобалізації суспільного життя.

Для уточнення власного розуміння суті морально-духовного виховання вважаємо за доцільне насамперед визначитись із тлумаченням понять «духовність» і «моральність». Щодо першого з них наведемо трактування М. Боришевського, який під «духовністю» розуміє «утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких у формі ціннісних орієнтацій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб'єктивно значущими регуляторами активності» [2, с. 10]. У свою чергу, В. Киричок акцентує, що моральність — це «характеристика особливої практичної діяльності людей, що мотивується моральними ідеалами, переконаннями, нормами та принципами» [4, с. 526].

Як з'ясовано, багато сучасних науковців присвячують свої публікації висвітленню різних аспектів духовно-морального виховання молоді. Однак тільки деякі з них визначають власну точку зору щодо визначення суті цього виховання. Так, К. Плівачук стверджує, що духовно-моральне виховання становить цілісний процес засвоєння людиною визначених моральних норм і правил, розвитку соціально значущих мотивів і навичок поведінки [10]. Проте варто зауважити, що в цьому визначенні не відбито духовну складову поняття.

За висновками К. Євсюкової, духовно-моральне виховання спрямоване на забезпечення духовно-морального становлення зростаючої особистості. Цей процес являє собою набуття духовного й морального досвіду, що «вирощується» педагогом під час взаємодії з вихованцем [5, с. 127]. Не заперечуючи правильність висловлених думок авторки, зауважимо, що використані в цьому визначенні поняття («духовно-моральне становлення особистості», «духовний і моральний досвід») вимагають додаткового авторського роз'яснення їхньої суті.

Більш чітко тлумачення поняття «морально-духовне виховання» наведено в наукових працях Т. Петракової. Як вона пояснює, сутнісними характеристиками людини є духовність і моральність. Перша з названих характеристик відображає спрямованість особистості на досягнення обраних нею цілей, вищі («вертикальні») прагнення людини. Друга характеристика відбиває сукупність загальних принципів поведінки людей стосовно один до одного та суспільства загалом. Тому дослідниця сприймає моральність як сферу «горизонтальних» устремлінь індивіда. Ці обидві характеристики людини тісно пов'язані з її мотиваційною сферою, причому як зовнішньо (моральність), так і внутрішньо (духовність) [8; 9].

На основі наведених міркувань Т. Петракова визначає морально-духовне виховання як відкриту систему виховання, спрямовану на формування емоційно-мотиваційної сфери особистості, що становить системоутворюючий елемент її внутрішнього світу. Причому цей організований, цілеспрямований процес передбачає здійснення впливу педагога на духовно-моральну сферу особистості і на раціональному, і на емоційно-інтуїтивному рівнях. Важливо також відмітити, що в змісті духовно-морального виховання особистості мають знайти своє відображення всі найбільш суттєві виміри її буття. За висновками Т. Петракової, для успішного здійснення цього процесу педагог у потоці інформації, що пропонується для засвоєння суб'єктам навчання, має виокремлювати й достатньо повно використовувати її виховний та ціннісний потенціал, а також реалізувати алгоритми формування в молоді ієрархії соціально значущих ставлень до існуючої дійсності. У свою чергу, це сприятиме самовизначенню особи на основі її самопізнання, самоактуалізації й самореалізації, а також розвитку емоційно-ціннісної сфери як своєрідного ядра особистості [там само].

Зі свого боку Л. Хоружа та В. Киричок наголошують, що в умовах інтенсивного реформування вітчизняної системи освіти існує актуальна потреба в розробці та впровадженні нової концепції духовно-морального виховання, зорієнтованої на розвиток духовності української молоді, забезпечення засвоєння кожною особистістю світоглядних та загальнолюдських цінностей та моральних норм [11, с. 29]. Дослідники також пояснюють, що саме поняття духовності розглядається в науковій літературі з трьох основних позицій: онтології — як розуміння і сприйняття її у контексті особистісно-буттєвої і соціально-буттєвої складової; теології — як певна мета, «божественний проект» або «ціль» розвитку особистості в її світському визначенні; аксіології — як розуміння триєдиної ідеї «істина—добро—краса», що забезпечуються розумовим, моральним та естетичним вихованням особистості [11, с. 27].

На основі врахування наведених вище міркувань науковців визначено, що духовність — це інтегративна особистісна якість, що забезпечує спроможність людини до активного самотворення та перетворення навколишнього світу на засадах вищих моральних цінностей. У свою чергу, моральність являє собою якість людини, що проявляється в її прагненні завжди керуватися у своїх словах, діях та поведінці нормами моралі. З урахуванням цього зазначимо, що морально-духовне виховання — це цілеспрямований вплив педагога на вихованців з метою формування в них духовності та моральності. Означений процес має ієрархічний характер та стосується всіх аспектів життєдіяльності людини, забезпечуючи формування її ставлень до Творця, Батьківщини, себе та інших людей, праці тощо.

Варто взяти до уваги, що морально-духовне виховання людини найбільш інтенсивно відбувається в дошкільному та шкільному віці. Проте важливість здійснення цього процесу у вищій школі теж не можна недооцінювати. Більш того, у розвитку сучасного українського суспільства, коли відбувається руйнування застарілих соціальних цінностей та їх заміна новими ціннісними пріоритетами, проблема духовно-морального виховання студентської молоді перетворюється в одне з головних завдань державної політики в галузі вищої освіти, сприяючи ствердженню її високої духовної місії. Від того, якою мірою випускники вищої школи будуть готові взяти на себе відповідальність за подальшу розбудову в Україні демократичного суспільства, збереження та розвитку культурних здобутків, духовності українського народу, залежить не тільки власна доля молодих фахівців, але й майбутнє держави загалом.

Однак, за результатами опитування студентів, значна кількість респондентів віддає перевагу не духовним, а матеріальним цінностям. Так, більше половини студентів визнали, що після закінчення закладу вищої освіти вони збираються під час пошуку місця роботи насамперед керуватися розміром заробітної платні та враховувати можливості власного кар'єрного росту. Причому близько третини випускників взагалі планують виїхати працювати за кордон, хоч вони не виключають можливості свого повернення на батьківщину у випадку, якщо соціально-економічна ситуація в Україні покращиться.

Решта студентів прагне залишитися жити та працювати в Україні. При цьому багато з них вже сьогодні прагнуть брати активну участь у суспільному житті, займатися професійним самовдосконаленням. Однак часто молоді люди юнацького віку через нестачу життєвого досвіду неспроможні правильно оцінити ті чи інші соціальні явища й процеси, дії різних людей. Тому нерідкими є випадки, коли дорослі зрілі люди (наприклад, політики), маніпулюючи свідомістю студентів та зловживаючи їхнім бажанням відстоювати справедливість, переконують молодих людей брати участь у різних сумнівних заходах, у тому числі протиправного характеру.

У світлі викладеного зазначимо, що педагогічно грамотне організоване морально-духовне виховання студентів допоможе їм не тільки уникнути помилок у виборі власної поведінки в тих чи інших проблемних життєвих ситуаціях, а й обрати правильний шлях освоєння світу, відпрацювати стійке гуманне ставлення до себе та інших людей, виробити ціннісні орієнтації, які визначають загальну життєву позицію людини.

Значущість порушеної проблеми зумовлена також поглибленням процесу глобалізації, яка сьогодні є визначальним фактором подальшого розвитку суспільства та охоплює всі царини його життєдіяльності: культуру, науку, економіку, освіту, політику тощо. Адже в такій ситуації виникає питання, яким чином забезпечити узгодження й оптимальне поєднання в освітньому процесі вищої школи реалізацію національних та загальнолюдських цінностей, що, з одного боку, сприяє збереженню духовної культури, самобутності, менталітету українського народу, а з іншого — забезпечує залучення студентської молоді до загальної культури людства. При цьому варто відзначити, що світ цінностей саме і є «сферою духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її прихильностей — тих оцінок, у яких відбивається міра духовного багатства людини» [2, с. 21].

Як відомо, ЮНЕСКО проголосило XXI століття століттям освіти, визнавши у такий спосіб її роль як провідного засобу не тільки розв'язання сучасних глобальних соціальних проблем, але й формування нових духовних підвалин людської цивілізації. У такій ситуації цінності відіграють роль певного її стабілізуючого компонента, своєрідного підґрунтя для пошуку людьми нових парадигм життя [6, с. 141].

Вищевказане підтверджується думкою В. Андрущенка, який вважає, що в умовах глобалізації суспільства процес модернізації вищої освіти має бути спрямований на підвищення її ефективності й конкурентоспроможності. Автор також наголошує, що освіта повинна забезпечити «збереження минулого, його очищення від деформацій і осучаснення у відповідності зі світовим досвідом» [1, с. 372]. У свою чергу Г. Калінічева зазначає, що процеси глобалізації в галузі освіти сприяють поглибленню її інтернаціоналізації, стандартизації, а це активізує модернізацію вітчизняної системи вищої освіти. Водночас дослідниця підкреслює, що слід запобігати й негативним впливам глобалізації шляхом розробки та реалізації виваженої стратегії подальшого розвитку вищої школи відповідно до національних інтересів та державних потреб України [7, с. 97].

Оскільки саме в юнацькі роки відбувається становлення системи стійких ціннісних орієнтирів людини, що постають як внутрішній стрижень її особистості, дуже важливо забезпечити інтеріоризацію студентами соціально значущих, гуманістичних цінностей. У світлі цього О. Дубасенюк цілком справедливо наголошує, що соціальна валідність особистості залежить від ступеня засвоєння нею духовно-моральних цінностей, на основі яких формуються її світоглядні настанови [3, с. 81].

Слід зауважити, що певні резерви щодо здійснення культурно-морального виховання студентської молоді можна використати на заняттях практично з усіх навчальних дисциплін. Однак, особливі можливості в цьому плані містять зміст суспільно-гуманітарних і, зокрема, педагогічних дисциплін. Адже одним із провідних завдань їх викладення є забезпечення відпрацювання кожним суб'єктом освітнього процесу власного ціннісного ставлення до подій чи явищ, які пов'язані з навчальним матеріалом.

Представимо власний досвід викладання дисциплін педагогічного циклу, що забезпечує ефективне морально-духовне виховання студентів. Так, у процесі здійснення педагогічної взаємодії значна увага приділяється збагаченню навчального матеріалу духовно-моральними аспектами. Зокрема, студентам пояснюється роль духовності в її світському та релігійному трактуванні, значення моралі в житті суспільства й кожного його окремого члена, важливість для нього стати духовно завершеною індивідуальністю.

Також стимулюється пізнання майбутніми фахівцями провідних духовно-моральних цінностей, засвоєння основних знань про моральні норми, про особистісний духовний потенціал та важливість його постійного розвитку, про наявність тісного взаємозв'язку між цим процесом та саморозвитком, самовдосконаленням, самореалізацією суб'єкта навчання. Увага студентів також привертається до того факту, що здійснення особистістю морально-духовного самовиховання, з одного боку, дає їй змогу вийти за межі своєї індивідуальної свідомості та досягти рівня трансперсональних переживань, успішно інтеріоризувати основні загальнолюдські й національні цінності шляхом перетворення їх у суспільно значущі індивідуальні ціннісні орієнтації й ідеали, а з іншого боку — через механізм рефлексії забезпечити постійний розвиток та збагачення власного внутрішнього світу, досягнення гармонії з собою та навколишнім світом, розкриття своїх духовно-інтуїтивних потенцій.

Для формування у студентів адекватних теоретичних уявлень про духовність та моральність як складні особистісні феномени на заняттях широко використовуються різноманітні активні й інтерактивні методи та форми роботи (диспути, ділові й рольові ігри, обговорення проблемних ситуацій, тренінги тощо). Вирішенню поставлених педагогічних завдань, пов'язаних із забезпеченням морально-духовного становлення майбутніх фахівців, сприяє також використання на заняттях кращих зразків мистецтва (фрагменти записів класичних музичних творів, народних пісень, віршів і прози відомих українських та зарубіжних авторів, репродукції картин, вироби декоративно-прикладного мистецтва тощо), які дозволяють здійснювати ефективний вплив не тільки на когнітивну, але й на чуттєво-емоційну сферу особистості.

Під час здійснення морально-духовного виховання студенти також залучаються до написання есе та інших творчих робіт-роздумів, виконання самостійних індивідуальних та групових проектів на теми, пов'язані з порушеною проблематикою (наприклад, «Розвиток духовної культури студентської молоді в умовах глобалізованого суспільства», «Духовні цінності як основа відродження української нації» тощо), забезпечення засвоєння молодими людьми основ педагогіки емпайерменту, опанування технологій самодослідження, самооцінювання, самокоригування, гармонізації своєї інтелектуальної й емоційної сфери, оволодіння методиками визначення ціннісних орієнтацій та рівня духовного розвитку особистості тощо.

Для успішного здійснення морально-духовного виховання студентів аудиторну роботу з ними доповнено відповідною позааудиторною діяльністю майбутніх фахівців. Так, вони беруть участь у різних видах волонтерської діяльності та інших видах суспільно корисної праці (наприклад, в екологічних акціях), організації та проведенні вікторин, вечорів на відповідну тематику, благодійних концертах тощо.

Отже, можна підсумувати, що в умовах глобалізації суспільства морально-духовне виховання студентів набуває особливої значущості, оскільки воно сприяє розкриттю унікальності кожної молодої людини і водночас допомагає послабити негативні наслідки процесів глобалізації.

Література

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю. К., 2004. 804 с.
2. Виховання духовності особистості : навч.-метод. посіб. / М. Й. Боришевський, Л. І. Пилипенко, О. І. Пенькова та ін. / за заг. ред. М. Й. Боришевського. Кіровоград, 2013. 104 с.
3. Дубасенюк О. А. Духовно-моральне виховання студентської молоді. Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (22–23 травня Житомир). Житомир, 2014. С. 78–87.
4. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. К., 2008. 1040 с.
5. Євсюкова К. І. Духовно-моральне виховання в контексті християнських цінностей // Нова парадигма. 2014. Вип. 19. С. 120–130.
6. Живага О. В. Вища освіта в процесах глобалізації (філософський аналіз) // Вісник Національного авіаційного університету. Сер. Філософія, культурологія. 2013. №1. С. 141–144.
7. Калінічева Г. Глобалізаційні виклики часу як детермінанта модернізаційних змін у системі вищої освіти України // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 25 (607). С. 90–97.
8. Петракова Т. И. Гуманистические ценности образования в процессе духовно-нравственного воспитания подростков : автореф. дис. ... док-ра пед. наук. М., 1999. 56 с.
9. Петракова Т. И. Духовно-нравственное воспитание в условиях общеобразовательной школы: категории, содержание, критерии. URL: <http://www.vegav.ru/common/mpublic.php?num=18>.
10. Пліванчук К. В. Духовно-моральне виховання учнівської молоді як умова ціннісного становлення особистості // Народна освіта. 2016. Вип 1. С. 37–44. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3941..
11. Хоружа Л., Киричок В. Духовно-моральне виховання школярів в Україні: досвід та шляхи вдосконалення // Рідна школа. 2013. № 4–5 (квітень–травень). С. 26–32.

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ДЛЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Н. О. Пономарьова

д. пед. н., доц., декан фізико-математичного факультету

Н. В. Олефіренко

д. пед. н., доц., зав. кафедри інформатики

О. А. Жерновникова

д. пед. н., доц., зав. кафедри математики

В. В. Масич

д. пед. н., зав. кафедри фізики

Як зазначається у Концепції розвитку педагогічної освіти, професії педагогічних працівників мають високу суспільну значущість і відповідальність, перебувають під особливою увагою держави. Так, до критеріїв допуску працівників до професійної педагогічної діяльності відносять як наявність у них ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (програмою підготовки), так і відповідність їхньої професійної кваліфікації системі вимог, які зафіксовано у відповідному професійному стандарті [1].

Аналіз теоретичних наукових досліджень, узагальнення практичного освітнього досвіду свідчать, що високий рівень академічних досягнень не є гарантом успішної кар'єри особистості в подальшій професійній діяльності. Тому в змісті вищої педагогічної освіти, яка розглядається як відправна, все більше уваги надається розвитку загальних (універсальних, ключових) компетентностей і наголошується на необхідності формування у здобувачів вищої освіти вміння безперервно вчитися впродовж життя. У зазначеному аспекті актуальним